

דְּרָשׁוֹת

בס"ד

פרשת דברים, תשע"ז, מספר 1230

עבדי אשור או עבדי ה' – הפטרת "חזון"

שון-זליג אסטר

שהכפרים שמסביבה ננטשו כאשר תושביהם ביקשו מפלט בעיר הנצורה, כך גם ירושלים בודדת. היא היחידה מתוך ערי יהודה הגדולות שלא נפגעה משמעותית במערכה זו.

הנביא מפרש את הצלתה של ירושלים כתוצאה של מעשה א-לוהי. השקפה זו על הצלת ירושלים באה לידי ביטוי בישעיה פרקים ל"ו-ל"ז (המקבילים למל"ב יח:ג – יט:לז), ומתבטאת בצורה תמציתית בפסוק י' בהפטרה: "לוֹלֵי ה' צָבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שְׂרִיד פְּמֻעַט כְּסֹדֶם הָיִינוּ לְעַמְרָה דְּמִינוּ". אם לא ה' שהצילנו, היינו חרבים כסדום ועמורה.

באמירה זו חבויה גם שאלה: אם ה' הציל את ירושלים, מדוע חרבו כל ערי השפלה? מדוע נלקחו רבים מבני יהודה כגולים לאשור, ורבים נהרגו בלחימה ובעקבותיה? על כך עונה הנביא בצורה מעניינת בפסוקים ד-ו.

הוּי גוֹי חָטָא עִם כְּבֹד עוֹן זָרַע מְרָעִים בְּנִים מְשַׁחֲתִים עֲזָבוּ אֶת ה' נֶאֱצוּ אֶת קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזְרוּ אַחֹר. עַל מָה תִּכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה כָּל רֹאשׁ לַחֲלִי וְכָל לֵבָב דָּוָי. מִכֶּף רָגַל וְעַד רֹאשׁ אֵין בּוֹ מִתָּם פָּצַע וְחַבּוּרָה וּמִכָּה טְרִיָּה לֹא זָרוּ וְלֹא חֲבָשׁוּ וְלֹא רִכְכָּה בְּשֶׁמֶן.

בפסוק ד הנביא מסביר, שהחורבן בשפלה אירע מפני שהעם הוא "גוי חוטא, עם כבד עון, זרע מרעים". ביטויים אלה דומים מאד לביטויים המופיעים בכתובות האשוריות ביחס לעמים שמרדו באשור, וש"זכו" להתקפה אשורית בארצם כעונש על מרדם. כך גם הביטוי "סרה" שבפס' ה. התעמולה האידיאולוגית האשורית, שאותה אנו מכירים מכתובות רבות, כינתה את אלה שסירבו לקבל את השלטון האשורי כדוברי "סרה", כנושאי "עון כבד", וכאנשי "חטא".¹

מפתיע שההפטרה שנבחרה לשבת שלפני תשעה באב אינה עוסקת בחורבנה של ירושלים. אדרבה, היא עוסקת במצבה של ירושלים אחרי מאורע שהנביא ראה בו את תשועת ירושלים: מסע סנחריב נגד יהודה בתקופת מלכותו של חזקיהו (701 לפנה"ס). רבו המקורות המעידים על המסע הזה: החפירות הארכאולוגיות הנרחבות באתרי ממלכת יהודה; הטקסטים האשוריים הרבים העוסקים במסע סנחריב; התבליטים בארמונות של מלכי אשור, וכל זאת כמובן בנוסף לכתוב בספר מלכים (מל"ב י"ח-י"ט), בישעיהו (ל"ו-ל"ז), ובדברי הימים (ב ל"ב). מכל אלה למדנו שיהודה הפסיקה לשלם מס לאשור אחרי שנת 705 לפנה"ס, וכעונש על ה"מרידה" של יהודה, כבשו האשורים שטחים נרחבים בשפלה ובמערב הנגב, והחריבו יישובים יהודיים באזורים אלה, מתל בית שמש ועד תל באר שבע. תושבים רבים הוגלו, והיישובים האלה, ויישובים נוספים ממערב להם, הועברו לשליטת אשדוד, עקרון ועזה.

מאידך, באזור ההר היו החורבן וההפרעה ליישוב פחותים בהרבה. גם אם נמצאו שכבות חורבן במספר יישובים, הרי שרוב היישובים היהודיים באזור ההר שרדו. על שילוב זה של פליטה וחורבן מקונן הנביא ישעיהו בהפטרה (א:ז-ח), כאשר הפסוק הראשון מתייחס לאזור השפלה, והפסוק השני לירושלים שנשארה מבודדת:

"אֲרֻצְכֶם שְׁמֵמָה עָרִיכֶם שְׂרָפוֹת אֲשׁ אֲדַמְתֶּכֶם לְנִגְדְכֶם זָרִים אֲכָלִים אֶתָּה וְשְׁמֵמָה כְּמֵהֶפְכַת זָרִים. וְנִוְתָרָה בַת צִיּוֹן כְּסָכָה בְּכָרֶם כְּמִלוֹנָה בְּמִקְשָׁה כְּעִיר נְצוּרָה".

הדימוי ל"עיר נצורה" אמור להמחיש את בדידותה של ירושלים: כמו עיר נצורה

¹ לפרטים נוספים ראו בפרק 6 של ספרי העומד לצאת לאור בהוצאת SBL, ועוסק בתגובות לתעמולה האשורית בישעיה א-לט.

* ד"ר שון-זליג אסטר מלמד במחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה ובמחלקה לתנ"ך באוניברסיטת בר-אילן, ועוסק בקשרים שבין התנ"ך למזרח הקדום.

משמעות המילים "אם תאבו ושמעתם", והפכן "ואם תמאנו ומריתם". הכניעה צריכה להיות לה', ולא לאשור. אולי משום כך קבעו חז"ל את פרק א' בישעיה כהפטרה לשבת שלפני תשעה באב. הפרק כולל גם קינה על החורבן (של השפלה), גם הודאה על הישועה (של ירושלים), ובעיקר: העברת האחריות למאורעות אלה מן התחום הפוליטי לתחום של עבודת ה'. המסר הברור הוא: אם תרצו להיות עובדי ה', אזי שאיפתכם להישאר בארץ תתגשם. אין זו אגדה.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של dafshv@mail.biu.ac.il:הדף
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

f [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

דף שבועי, גיליון 1230, פרשת דברים, תשע"ז

עורך: פרופ' יוסף עופר
עורכת לשון: רחל הכהן שייך

ישעיהו משיב כאן על תכנים מרכזיים בתעמולה האשורית. כדי להצדיק את התקפותיה האכזריות על עמים שונים, פיתחה האימפריה האשורית אידאולוגיה מפורטת ונרחבת, ולפיה ריבונות אשורית על כלל העמים היא מצב נתון בטבע, הנובע מרצון האלים. מי שמורד באשור הוא "חוטא". גם בלי להאמין בתעמולה זו, כל אדם ביהודה, שחי בשנת 701 והיה בעל מודעות פוליטית, ראה בחורבן שהביא מסע סנחריב - תגובה על מרידתה של יהודה באשור: חזקיהו סירב לשלם את המסים הכבדים ובעקבות כך הגיעו האשורים, ועשו שמות בשטחים רבים ביהודה עד ש"מפך רגל ועד ראש אין בו מתם פצע וחבורה ומכה טריה".

ישעיה רואה את הדברים בדרך אחרת. הגורם שאחראי למצב קשה זה אינו מרידת יהודה באשור, אלא מרידתה בה'; יהודה אכן "גוי חטא, עם כבד עון", אך האשמות אלה נובעות ממרידתה בה', ולא ממרידתה באשור. יהודה חטאה לה', ולכן הוא זה ששלח את האויב להחריבה. ישעיהו מאמץ את הצורה של התעמולה האשורית (האומרת שיהודה הוא גוי חוטא), אבל מתנגד לתוכן שלה: יהודה לא חטאה לאשור, אלא לה'. הריבון ביהודה, ובעולם בכלל, שאליו כפופים כל העמים, הוא ה', ולא אשור.

רמז נוסף לרעיון זה מופיע לקראת סוף הפרק, כאשר הנביא חוזר על מוטיב המופיע בנאום רבשקה (יש' לו:טז-יז). הרמז מופיע בפסוקים יט-כ בהפטרה: "אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו. ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו כי פי ה' דיבר".

בפסוקים אלה הנביא מזכיר את התנאי של הכובש האשורי: העם יישאר בארץ רק אם ייכנע לאשור. תנאי זה מופיע בכתובות אשוריות המתארות את איומי האשורים כלפי כל ארץ אשר את כניעתה דרשו.² אך הנביא משנה פרט חשוב בתנאי זה. אין זה התנאי של אשור, אלא תנאי של ה': מתנה את יכולת העם להישאר בארץ בכך, שהעם ייכנע ויקבל את מרותו. זאת

² עיינו במסר של אשורבניפל לבבליים שדנתי בו במאמרי "אחת דיבר סנחריב - שתיים זו שמע הנביא", שנתון למקרא ולחקר המזרח הקדום יט (תשס"ט), עמ' 105-124. גרסה שונה מעט של איום זה מופיעה בנאום רבשקה - מל"ב יח:לא-לה; רבשקה מבטיח שם לאנשי ירושלים שאם ייכנעו יקבלו הטבות, אך לא יזכו להישאר בארץ. השינוי מעניין, אך אכמ"ל.